

2. Вплив війни РФ проти України на стан глобальної продовольчої безпеки. UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/news/19-04-22/>

3. Бокій О.В. Стійкість функціонування продовольчої системи у нестабільних макроекономічних умовах. *Продовольчі ресурси*. 2018. № 11. С. 21-32.

4. Сичевський М.П., Дейнеко А.В. Організаційно-економічна сутність категорії «Продовольча система». *Продовольчі ресурси*. 2014. № 3. С. 4-9.

5. Харчова промисловість України: стратегічні аспекти розвитку: монографія; за заг. ред. акад. НААН Я.М. Гадзала. Інститут продовольчих ресурсів НААН. К: Аграр. наука, 2016. 380 с.

6. Трансформація продовольчих систем – український контент. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3264555-transformacia-prodovolcih-sistem-ukrainskij-kontekst.html>

УДК: 336.02.001.76(477)

РОЗВИТОК МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Іванов Ю.Б., доктор економічних наук, професор,
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України, м. Харків, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5309-400X>

Толстошеєва Д.В.,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна

З початком повномасштабного вторгнення Росії та введенням режиму воєнного стану митна політика України потребувала швидких та кардинальних змін. Введення режиму воєнного стану мало великий вплив на митну політику України, оскільки воно передбачало певні обмеження та заходи безпеки, які можуть вплинути на переміщення товарів через кордон.

Митна політика України в період дії режиму воєнного стану є надзвичайно важливою для забезпечення національної безпеки країни, оскільки саме митна служба забезпечує контроль за переміщенням товарів, включаючи військові товари та технології, які можуть використовуватися для виготовлення зброї. Одним з основних

завдань митної служби є запобігання незаконному переміщенню товарів, які можуть бути небезпечними для національної безпеки, таких як зброя, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, наркотики, шкідливі речовини для здоров'я людини тощо. Таким чином, митна політика в умовах воєнного стану має важливе значення для забезпечення національної безпеки та економічної стабільності країни.

В 2022 році основними викликами в сфері митної політики були наступні:

– радикальне зменшення обсягів зовнішньоекономічних операцій у зв'язку з руйнуванням експортних виробничих потужностей та частковою тимчасовою окупацією окремих територій. При цьому зменшення стосувалося не тільки експорту, але й імпорتنих операцій. Так, в 2022 р. експорт товарів дорівнював 64,9 % від аналогічного показники 2021 р., а імпорт – 75,9 % [1].

– структурні зрушення зовнішньоторговельного обороту, що значно ускладнило організацію контрольно-перевірочної роботи митних органів внаслідок нерівномірного розподілу навантаження на різні митниці та необхідності опрацювання нетрадиційних товарних груп;

– кардинальна зміна зовнішньоекономічної логістики, що призвело до появи нових регіонів-лідерів в сфері як експорту, так і ввезення товарів, що, в свою чергу, обумовило застосування нетрадиційних для певних груп товарів видів транспорту (так, в звичайних умовах транскордонне перевезення великих обсягів зернових автомобільним або залізничним транспортом було, скоріш, екзотикою). А це також ускладнює роботу митних служб. Причому пропускна спроможність митниць не була розрахована на нові потоки товарів, що по-перше, ускладнювало роботу митних органів: а по-друге, відбивалося на якості контрольно-перевірочної діяльності;

– суттєві втрати бюджету внаслідок зменшення надходжень митних платежів, що було наслідком дії двох груп факторів: зменшення фізичних обсягів зовнішньоекономічних операцій (в першу чергу, імпорتنих) і лібералізацією митного оподаткування (імпортного ПДВ, акцизного податку та мита) за рахунок численних пільг у вигляді застосування зменшених ставок або звільнення від оподаткування операцій з окремими товарами.

У 2022 році фактичне надходження митних платежів дорівнювало 300,8 млрд грн з очікуваних 528,3 млрд грн. (56,9 % індикативного показника). Основними причинами такого стану ДМС України називає надання пільг:

– зі сплати податків при імпорті товарів, не пов'язаних із протидією збройній агресії країни-окупанта (квітень-червень 2022 року) - 42,1 млрд грн. Ці пільги, зокрема стосувалися безподаткового ввезення автотранспортних засобів;

– при імпорті продукції оборонного призначення – 31,4 млрд грн;

– зі сплати акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів (переважно тютюну) – 28,1 млрд грн;

– нові пільги, спрямовані на відновлення енергосистем та забезпечення громадян електроенергією – лише за останні два місяці 2022 року обсяги цих пільг склали 4,8 млрд грн, у тому числі з імпорту електрогенераторів – 3,8 млрд грн.

З наведених цифр явно видна проблема обґрунтованості надання преференцій, в т.ч. в сфері митних платежів – перша і третя група пільг виглядає дуже дискусійними, а дієвість останньої викликає певні сумніви. Справа в тому, що внаслідок відсутності дієвих механізмів контролю за цільовим використанням вивільнених коштів зменшення податків (мита й ПДВ) не призвело до відповідного зменшення цін на імпортовані товари, тобто надані пільги «не дійшли» до споживачів.

Наявність названих викликів в період дії режиму воєнного стану обумовила специфічний реактивний характер митної політики, яка в цілому більш-менш успішно та з достатньою оперативністю вирішувала проблеми, що виникають. Проте така політика не дозволяла підійти до стратегічного вирішення наявних проблем, що уявляється можливим тільки після закінчення активної фази воєнних дій.

Після завершення війни на етапі відновлення економіки України, удосконалення митної політики має стати важливою складовою післявоєнної відбудови та ефективної реформи економіки й забезпечення національної безпеки. Можливі напрямки удосконалення:

1. Спрощення митного оформлення. Удосконалення процедур митного оформлення відповідно до стандартів ЄС сприятиме зменшенню бюрократичних процедур та часу, необхідного для перетину кордону. Це може суттєво полегшити організацію зовнішньоекономічних операцій та зменшити транзакційні витрати.

2. Розвиток митної техніки та інформаційних технологій. Впровадження нових технологій може зробити митний контроль більш ефективним та швидким. Наприклад, діджиталізація митних послуг та використання електронного декларування товарів зменшує час, необхідний для митного контролю, та одночасно має антикорупційний ефект.

3. Розвиток митної інфраструктури. Зміна географічних напрямів логістики зовнішньоекономічних операцій вимагає розбудови мережі нових митних пунктів пропуску, їх оснащення необхідним устаткуванням та кадрове забезпечення, включаючи проблему житлового забезпечення митників. Розвиток митної інфраструктури може забезпечити більш ефективний та безпечний митний контроль. Наприклад, відкриття нових митних пунктів пропуску на кордоні зможе полегшити та прискорити процес митного контролю.

4. Встановлення прозорих та передбачуваних правил митного регулювання, виходячи з вимог та стандартів ЄС. Впровадження принципу прозорості митного оформлення та контролю сприятиме розвитку експортно-орієнтованого підприємництва та привабливості України для іноземних інвесторів.

5. Забезпечення ефективності та дієвості податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Цей напрям уявляється дуже важливим, оскільки без створення надійних механізмів моніторингу та контролю цін на товари, ввезення яких підлягає пільговому оподаткуванню, надання пільг за митними платежами втрачає будь-який сенс.

Таким чином, реалізація цих напрямів розвитку митної політики сприятиме забезпеченню ефективності державної економічної політики на етапі післявоєнного відновлення економіки України.

Бібліографічний список:

1. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2022 рік. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

2. У 2022 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше? Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> (дата звернення: 06.04. 2023).